

راهکارهای کیفیت بخشی و ارتقای سواد سلامت دانش آموزان

دکتر امین امانی

امروزه سواد سلامت به‌عنوان یک شاخص مهم و حیاتی در نتایج و هزینه‌های مراقبت‌های بهداشتی شناخته شده و لازمه نظام مراقبت‌های بهداشتی، داشتن سواد سلامت بالاست. سواد سلامت به‌طور گسترده به‌عنوان یک تعیین‌کننده سلامت و یک اولویت، در دستور کار سیاست سلامت همگانی در نظر گرفته می‌شود. کم بودن سواد سلامت با سطح پایین سلامت، نابرابری‌های گسترده‌تر و هزینه‌های بالاتر نظام سلامت همراه است (وزیکی^۱ و همکاران، ۲۰۱۴). محققان سواد سلامت را در سه گروه عمده، سواد سلامت پایه‌ای/ عملکردی، سواد سلامت ارتباطی و سواد سلامت انتقادی تقسیم‌بندی می‌کنند که به ترتیب شامل توانایی در خواندن و نوشتن، توانایی استخراج اطلاعات و معانی از کانال‌های ارتباطی و در نهایت تسلط افراد در کنترل رویدادهای زندگی است (ناتیم^۲ و همکاران، ۲۰۰۰). با وجود تدوین سند برنامه درسی و اجرای پروژه مدارس مروج سلامت در ایران، جای طرح درسی که به‌طور اختصاصی عناوین آموزش سلامت و بالاحص سواد سلامت را به دانش‌آموزان تعلیم دهد، در برنامه‌ها و کتاب‌های درسی خالی است، هر چند که محور سلامت و تربیت‌بدنی در سند برنامه درسی بسیار مورد توجه و تأکید قرار گرفته است (احمدی و سقاباشی نایینی، ۱۳۹۸). می‌توان این‌گونه بیان کرد که سواد سلامت به‌عنوان یک عامل تأثیرگذار در برنامه‌های بلندمدت سلامت عمومی در نظر گرفته می‌شود که قادر است دانش‌آموزان را توانمند سازد تا نقشی فعال در ارتقای سلامت خود داشته باشند.

چالش‌های پیش روی سواد سلامت در مدارس

برخی محققان، عدم اعتقاد و باورمندی برخی از مدیران مدارس به برنامه‌های حوزه سلامت و بهداشت، کمبود نیروی انسانی متخصص در حوزه سلامت، ناهماهنگی و موازی کاری در حوزه سلامت و تعارضات در جامعه را از مهم‌ترین چالش‌های این حوزه بر می‌شمارند. طرح این چالش‌ها بیانگر وجود کاستی‌هایی در برنامه‌های موجود در حوزه سلامت مدارس است. یقیناً برخی از این کاستی‌ها مربوط به محتوای آموزشی و روش‌های آموزش آن‌هاست و اطلاع از آن‌ها نیازمند بررسی و تحلیل برنامه‌های موجود است.

پی‌نوشت‌ها

1. Vozikis
2. Nutbeam
3. Nama
4. Andrade

منابع

۱. دهقانکار، لیللا، پناهی، رحمن؛ یکم فلاح، لیلی؛ الهام (۱۳۹۸). «بررسی سواد سلامت و عوامل مرتبط با آن در نوجوانان دبیرستان‌های دخترانه شهر قزوین». فصلنامه سواد سلامت، ۴ (۲)، ۲۶-۱۸.
۲. طبل، آذر؛ پوررضا، ابوالقاسم و رحیمی فروشانی، عباس (۱۳۹۱). «ارزیابی تأثیر برنامه آموزشی در قالب گروه‌های کوچک بر ارتقای میزان آگاهی و سواد سلامت بیماران زن دیابتی نوع ۲ مراجعه‌کننده به بیمارستان‌های منتخب دانشگاه علوم پزشکی تهران». مجله علوم پزشکی رازی، ۱۹ (۱۰۴)، ۱۹-۱۰.
3. Andrade I, Silva C, Martins AC. (2017). Application of the Health Literacy INDEX on the development of a manual for prevention of falls for older adults. Patient Educ Couns. 2017 Jan; 100(1): 154-159.
4. Nama S, Chesla C, Stotts NA, Kroon L, Jan-son SL. (2011). Review article Barriers to diabetes management: Patient and provider factors. Diabetes Research and Clinical Practice. 2011; 93(1): 1-9.
5. Nutbeam D. Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. Health Promotion International, Oxford. 2000; 15: 259-67.
6. Vozikis A, Drivas K, Miliouris K. Health literacy among university students in Greece: determinants and association with self-perceived health, health behaviors and health risks. Arch Public Health. 2014; 72(1):15. PMID: 24987522 DOI: 10.1186/2049-3258-72-15

سواد سلامت به‌عنوان یک مهارت زندگی راهکارهای ارتقای سواد سلامت

اگرچه هنوز به‌درستی مشخص نیست که سواد سلامت تا چه حد بر نتایج سلامتی تأثیرگذار است، اما دلایل زیادی مانند عدم ارائه آموزش یا برگزاری دوره‌ها و ارائه بسته‌های آموزش سلامت حاکی از آن هستند که بسیاری از نتایج ناخوشایند مرتبط با سلامتی در نتیجه سواد سلامت ناکافی است. دوره‌ها و کارگاه‌های آموزشی یکی از راه‌های ایجاد تعهد و تخصص، افزایش دانش شغلی، نوآوری، نوسازی و بالابردن سطح کارایی هر سازمانی است. آموزش و پرورش به‌عنوان نهادی اجتماعی، وظیفه عمده‌ای در آموزش نسل‌های جامعه و همچنین رشد و توسعه کشور دارد. بدیهی است که دوره‌های ضمن خدمت و کارگاه‌های آموزشی می‌توانند نقش اساسی در کیفیت آموزش داشته باشند. از این رو ضرورت برگزاری دوره‌ها، کارگاه‌ها و بسته‌های آموزشی سلامت به‌عنوان یکی از عوامل افزایش اطلاعات بهداشتی و سواد سلامت مراقبان سلامت، رابطان بهداشت و دانش‌آموزان مطرح است. همچنین باید با برنامه‌ریزی مناسب، دانش‌آموزان را با نقش پایگاه‌ها و مراکز خدمات جامع سلامت به‌عنوان مراکز ارائه خدمات سلامت آشنا کرد تا همه دانش‌آموزان نسبت به اهمیت سلامت آگاه شوند. باید همکاری متقابل بین مدارس و کارشناسان شبکه بهداشت در راستای ارتقای فرهنگ صحیح تغذیه و سلامت توسط آموزش و پرورش شکل گیرد و از سوی دیگر، نظارت منظم و دقیق به برنامه‌های سلامت در راستای پیشگیری و درمان کمبودهای تغذیه‌ای دانش‌آموزان انجام شود. لازم است میزان اثربخشی این برنامه‌ها در ارتقای سطح سلامت دانش‌آموزان مورد ارزیابی قرار گیرد و راهکارهای کیفیت‌بخشی برنامه‌های آموزشی شناسایی و در مدارس ترویج شوند، چرا که ارتقای سواد سلامت دانش‌آموزان و انتقال مقوله‌های مرتبط با سلامت از سوی دانش‌آموزان به درون خانواده و جامعه، باعث اجتماعی شدن سلامت خواهد شد.

سواد سلامت حاصل تشریح مساعی عوامل اجتماعی و فردی است، به نگرانی‌ها و ابعاد سواد در زمینه سلامت می‌پردازد و به‌عنوان شاخص حیاتی و مهم در نتایج و هزینه‌های مراقبت‌های بهداشتی شناخته شده است (ناما و همکاران، ۲۰۱۱). در سال‌های اخیر سواد سلامت به‌عنوان یک مهارت مهم مطرح شده است که افراد برای تصمیم‌گیری مناسب بهداشتی در موقعیت‌های دشوار پیش رو به آن نیاز دارند. بهبود سواد سلامت افراد پیامدهایی چون افزایش توانایی بالقوه برای اتخاذ تصمیمات آگاهانه، کاهش خطرات تهدیدکننده سلامت، افزایش پیشگیری از بیماری‌های ارتقای امنیت، افزایش کیفیت زندگی و افزایش کیفیت مراقبت از افراد را به دنبال دارد (اندرد، و همکاران، ۲۰۱۷). کارگروه ملی سواد و سلامت در آمریکا پیشنهاد می‌کند که مطالب سلامت در سطح پنجم نوشته شود که این سطح هنوز برای ۲۵ درصد جمعیت دشوار است. رسانه‌های غیرچاپی یکی از راه‌های مؤثر برای ارائه پیام سلامتی به کسانی است که سواد سلامتی اندکی دارند. این رسانه‌ها ممکن است شامل تصاویر و نوارهای رادیویی، نوارهای ویدئویی یا برنامه‌های رایانه‌ای تعاملی باشند و حتی افرادی که به‌راحتی می‌خوانند، مواد غیرنوشتاری مثل کتاب‌های مصور، نوارهای ویدئویی، نوارهای صوتی یا نمایش‌های چندرسانه‌ای را ترجیح می‌دهند (طل و همکاران، ۱۳۹۱). در ایران، برنامه‌های آموزش سلامت در مدارس اکثراً با روش‌های سنتی اجرا می‌شوند و کمتر به معرفی الگوهای آموزشی و مقایسه روش‌های آموزشی می‌پردازند. بهره‌گیری درست از روش‌های مختلف آموزشی موجب افزایش کارایی و اثربخشی برنامه خواهد شد که در نهایت رضایتمندی فراگیران را برای مشارکت بیشتر فراهم می‌کند.